

**FÖRVALTNINGSRÄTTEN
I UPPSALA**

DOM
2011-12-20
Meddelad i
Uppsala

Mål nr
4734-11 E
Enhet 1

SÖKANDE

Skandikon Administration AB, 556023-4782
Amiralsgatan 17
211 55 Malmö

Ombud: Jur. kand. Sara-Li Olovsson och advokat Anna Ulfsson Forssell
Advokatfirman Delphi KB
Box 1432
111 84 Stockholm

MOTPARTER

1. Tierps kommun
Upphandlingsenheten
815 80 Tierp

2. Knivsta kommun
741 75 Knivsta

3. Älvkarleby kommun
Box 4
814 21 Skutskär

Ombud för 2 och 3: Kommunjurist Leif Nilsson
Tierps kommun
815 80 Tierp

KONKURRENSVERKET	
2011-12-21	
Avd	
Dnr	
Doss	Aktbil

ÖVERPRÖVAD UPPHANDLING

Tierps kommuns, Knivsta kommuns och Älvkarleby kommuns upphandling av pensionsadministration, ref nr 2010/45

SAKEN

Överprövning enligt lagen (2007:1091) om offentlig upphandling, LOU

DOMSLUT

Förvaltningsrätten förordnar att upphandlingen ska göras om.

YRKANDEN OCH GRUNDER

Tierps kommun, Knivsta kommun och Älvkarleby kommun (kommunerna) genomför en upphandling (öppet förfarande) av pensionsadministration, ref nr 2010/45. Två anbudsgivare lämnade anbud, varav den ena var Skandikon Administration AB (bolaget). Kommunerna har meddelat tilldelningsbeslut den 2 september 2011 och beslutat att anta anbud från KPA Pensionservice AB. Bolaget ansöker om överprövning och yrkar att upphandlingen ska göras om. Som grund anger bolaget i första hand att kommunerna har brutit mot 5 kap. 3 § LOU då avtalet är ett ramavtal som löper på totalt 10,5 år utan att det finns särskilda skäl att tillämpa längre avtalstid än fyra år vilket medfört att bolaget lidit eller i vart fall riskerar att lida skada. Om förvaltningsrätten skulle finna att avtalet inte är ett ramavtal åberopar bolaget som alternativ grund att kommunerna tillämpat en avtalstid som strider mot proportionalitetsprincipen och de bakomliggande syftena med LOU och att bolaget lidit eller i vart fall riskerat att lida skada.

Kommunerna bestrider bifall till överklagandet på den grunden att upphandlingen inte avser ramavtal och att avtalstiden inte är otillåtet lång.

Bolaget anför bl.a. följande.

Avtalet är ett ramavtal

I förfrågningsunderlaget eller avtalsmallen framgår inte uttryckligen att det är fråga om ett ramavtal men det är uppenbart. Av anbudsförfrågan framgår i avsnitt 1.1 att det är frågan om fullständig pensionsadministration och i anbudsinbjudan anges i 1.3 att avtal tecknas med en leverantör av pensionsadministration gällande under 4 år med möjlighet till förlängning 2+2+2 år. Uppskattad volym är ca 300 tkr/år. Under 2.4 punkt 1 "Pris" anges att bedömningen av pris kommer att baseras på anbudsgivares totalpris per år beräknat på antagandena av antal tjänster och anbudsgivarens offererade styckepris för respektive tjänst. Totalpris på årsbasis för samtliga kommuner sammantaget kommer att utvärderas. Av denna skrivning

framgår tydligt att utvärderingen bygger på antaganden och att den faktiska volymen och omfattningen av uppdraget inte är klar. Upphandlingen utmynnar således otvetydigt i ett ramavtal. Dessutom framgår i avsnitt 2.5.1 och 2.5.2 i anbudsförfrågan att samtliga offererade produkter, tjänster och delposter ska prissättas, vilket innebär att kommunerna vill skapa förutsebarhet avseende vilka priser som ska gälla vid varje enskilt avrop. Därtill är det ett skall-krav att bilägga prislista för t.ex. timpriser avseende konsultter (avsnitt 2.5.4 i anbudsförfrågan). Vidare är det tydligt av avsnitt 10.1 i avtalet att av faktura ska tydligt framgå utförd tjänst, mängd, å-pris, leveransställe och avtalsnummer. Om det inte rör sig om ett ramavtal med löpande leveranser hade ett fast pris för hela pensionsadministrationen efterfrågats istället för å-priser för enskilda tjänster. Därtill är det tydligt av anbudsförfrågan att kommunerna inte vet exakt vilka behov de har och därför förbehåller sig rätten att köpa vissa tjänster vid behov samt begär angivande av priset för sådana avrop, se avsnitt 3.22 i anbudsförfrågan.

Enligt 3.23 skall anbudsgivare, om kommunerna har behov av detta, kunna ta över all hantering och förvaltning avseende pensionsadministration. Kostnaden skall anges i anbudet. Att det är tre kommuner som upphandlar tjänsterna tillsammans talar för tolkningen att avtalet ska tillämpas som ett ramavtal eftersom kommunerna sannolikt har olika behov och olika volymer vid olika tidpunkter. Upphandlingen avser ett helhetsåtagande som innebär leverans av ett stort antal tjänster, vars exakta behov och omfattning inte kan förutses på förhand. Det kommer att göras avrop efter hand, vilket bekräftas av att ett antal å-priser ska offereras och specificeras i anbuden. Sammantaget innebär det att avtalet är ett ramavtal, oavsett benämning i förfrågningsunderlaget. Bolaget vill lyfta fram LOU:s definition av ramavtal och ange att det av fast EU-rättslig praxis är klart att avtal ska hanteras som ramavtal om det är ett sådant, oavsett upphandlande myndigheters benämning på avtalet. Det är således avtalets funktion som är styrande och inte beteckningen på avtalet. Av 2 kap. 15 § LOU framgår att ett

ramavtal är ett avtal där omfattningen och volymen inte är klar på förhand utan kommer att fastställas efter hand.

Ramavtalstiden strider mot 5 kap. 3 § LOU

Av anbudsförfrågan avsnitt 1.3 framgår att avtal tecknas med en leverantör gällande 4 år med möjlighet till förlängning 2+2+2 år. I 4.3 i avtalet anges att oaktat avtalstiden äger kommunen rätt att förlänga avtalstiden i lämplig omfattning, dock högst 6 månader, i det fall en överprövning föranleder försening vid kommande upphandling. Att en rätt att förlänga avtalstiden till följd av en överprövning ska räknas in i den totala avtalstiden framgår av Kammarrätten i Stockholms dom den 28 september 2010 mål nr 25902-10 m.fl. Avtalets maximala löptid uppgår således till totalt 10,5 år. Avseende särskilda skäl till längre ramavtalstid än fyra år anges i förarbetena att den upphandlande myndigheten har bevisbördan för att det finns tillräckliga skäl för att tillämpa bestämmelsen och skälen ska vara hänförliga till föremålet för upphandlingen. Det kan vara ett avgränsat projekt som beräknas pågå något längre tid än fyra år och inte har någon naturlig fortsättning när projektet avslutas. Det kan även vara situationer där föremålet för upphandlingen är sådan att den medför stora investeringar för leverantören vilka ska betala sig under avtalstiden (prop. 2006/07:128 s. 334). I förevarande fall är varken fråga om ett avgränsat projekt eller en upphandling som medför så stora investeringar för leverantörerna att ramavtalstiden måste överstiga fyra år. Genom att avtalstiden överstiger fyra år har kommunerna brutit mot 5 kap. 3 § LOU. Att särskilda skäl för längre avtalstid än fyra år saknas framgår av Förvaltningsrätten i Karlstads dom den 1 september 2011 (mål nr 2873-11) rörande ett ramavtal för pensionsadministration och försäkringslösningar med total möjlig avtalstid på sex år. I förevarande fall är ramavtalstiden avsevärt längre och uppenbart oförenlig med 5 kap. 3 § LOU.

Avtalstiden strider mot proportionalitetsprincipen och syftet med LOU

Även om avtalet inte anses som ett ramavtal löper det på totalt 10,5 år. Avtalstiden är oskäligen och innebär att marknaden stängs för konkurrens under onödigt lång tid. Även om det inte finns uttryckliga bestämmelser bör regeln om ramavtalstid fungera som ett riktmärke för avtalstider, särskilt för tjänster som upphandlas återkommande och regelbundet. Upphandlingen rör en sådan tjänst och inte ett tillfälligt projekt eller tjänst som är naturligt begränsad i tid. Genom en avtalstid på 10,5 år omöjliggörs konkurrens under mycket lång tid. Proportionalitetsprincipen innebär att alla villkor och krav måste vara lämpliga och effektiva för att uppnå syftet, vara nödvändiga för att uppnå syftet såtillvida att mindre ingripande alternativ inte finns, att den negativa effekten som åtgärden får inte oproportionerlig eller överdriven jämfört med syftet (NOU dnr 2005/008-29). Den mycket långa avtalstiden är knappast en lämplig eller effektiv åtgärd för att uppnå bästa möjliga pensionsadministration till bästa möjliga pris. Sannolikt ges sämre villkor mot sista delen av avtalet jämfört med om det skulle ha konkurrensutsatts efter fyra år. Avtalstiden är inte heller nödvändig för att uppnå syftet och den negativa effekten som avtalstiden får, dvs. hämmad konkurrens, är oproportionerlig i relation till upphandlingens syfte. Det finns inga objektiva godtagbara skäl för en avtalstid om 10,5 år. Den strider därmed mot såväl proportionalitetsprincipen och bakomliggande syftet med LOU.

Bolaget har lidit skada

Avtalstidens längd strider mot 5 kap. 3 § LOU alternativt proportionalitetsprincipen i 1 kap. 9 § LOU samt LOU:s grundläggande syfte. Till följd av den långa avtalstiden lider bolaget skada genom att utestängas från möjligheten till leverans under 10,5 år istället för 4 år eller kortare avtalstid. Om avtalstiden varit i enlighet med LOU hade bolaget kunnat tilldelas kontrakt tidigare än vad som nu är fallet.

Kommunerna anför bl.a. följande. Samtliga bolagets påståenden är felaktiga och saknar grund. Kommunerna har medvetet valt att inte använda ramavtalsformen då denna inte lämpar sig för upphandling av pensionsadministration, bl.a. på grund av begränsningen av avtalstiden i 5 kap 3 § LOU.

Fråga om upphandlingen utgör ramavtalsupphandling

Bolaget anger felaktigt att det faktum att kommunerna angivit en uppskattad volym antyder att det är fråga om en ramavtalsupphandling. Den som upphandlar bör alltid ange ett uppskattat värde av de varor/tjänster som avses upphandlas för att underlätta för presumtiva anbudsgivare att lägga konkurrenskraftiga anbud. Detta är viktigt inte minst för transparensen. Det har dock ingen bäring på huruvida upphandlingen är en ramavtalsupphandling eller en s.k. objektsupphandling. Det är inte möjligt för kommunerna att förutspå vilket pris anbudsgivarna kommer att offerera. Den faktiska volymen i kronor är således inte i något fall känd och kan inte användas som argument för eller emot att det skulle handla om en ramavtalsupphandling. Vidare anger bolaget att det faktum att bedömning av pris i upphandlingen grundar sig på antaganden av ett antal tjänster och priser för dessa skulle peka på att det handlar om ett ramavtal. Bolaget hänger sig åt semantik. Det är klart att pensionsadministration alltid består av ett antal i denna ingående tjänster. Det framgår också av det stycke bolaget valt att ange att det som utvärderas är en totalsumma. Bolaget uppger även att den faktiska volymen och omfattningen av uppdraget inte är klar och att detta tyder på att det är fråga om ett ramavtal. Kostnaden för pensionsadministration varierar över tid beroende på olika parametrar, t.ex. antal pensionsavgångar och ökning/minskning av personalstyrkan. Volymen i kronor varierar därför också. Omfattningen däremot (vilka tjänster som ingår) förblir konstant under hela avtalstiden, vilket även framgår av förfrågningsunderlaget. Ett resonemang som bolagets leder till att så fort föremålet för en upphandling innehåller variabler är det fråga om en ramavtals-

upphandling. Konsekvenserna av ett sådant resonemang är oöverstigliga och skulle medföra en enorm ökning av antalet ramavtalsupphandlingar och kostnaderna därvid. Bolaget talar även om ”priser som ska gälla vid varje enskilt avrop” och försöker visa att det faktum att priser på tjänsterna efterfrågas tyder på en ramavtalsupphandling. Det finns inget i förfrågningsunderlaget som tyder på att det avser ett ramavtal och heller inget som tyder på löpande beställningar (avrop). Varken ramavtal eller avrop nämns i förfrågningsunderlaget. Om avtalet avsett ett ramavtal hade det funnits instruktioner för hur avrop ska gå till, vilket inte är fallet. Vidare har bolaget fäst avseende vid en standardskrivning som finns i alla kommunernas avtal, nämligen att det räknas upp ett antal uppgifter som ska finnas på fakturor som ställs till kommunerna, bl.a. à-pris. Bolaget anser utifrån detta att det rör sig om ett ramavtal med löpande leveranser. Det går inte att bygga en fungerande pensionsadministration på löpande avrop av vissa tjänster. Pensionsadministration består av ett antal tjänster men dessa måste levereras parallellt och kontinuerligt. Därför har kommunerna, som anges i förfrågningsunderlaget, utvärderat en totalsumma och tjänsterna faktureras också som ett totalbelopp. Kommunerna har efterfrågat och fått ett fast pris som dock i mindre utsträckning kommer att variera beroende på tidigare nämnda parametrar. Det bör noteras att få priser är fasta under hela avtalstiden. Bolagets resonemang skulle därför likställa så gott som alla upphandlingar med ramavtalsupphandlingar som skulle medföra ett icke överskådligt antal ramavtalsupphandlingar. Med à-pris menas pris per styck och det kan också referera till en totalsumma.

Bolaget hänvisar också till 3.23 i förfrågningsunderlaget och hävdar att eftersom kommunerna efterfrågar utökad handläggningshjälp innebär det en ramavtalsupphandling. Optioner i upphandlingar är vanliga och närmast praxis och innebär inte att det blir en ramavtalsupphandling. I sådant fall skulle nästan alla upphandlingar utgöra ramavtalsupphandlingar. Vidare menar bolaget att det faktum att tre kommuner tillsammans upphandlar

tjänsterna talar för att det är ett ramavtal utifrån att kommunerna sannolikt har olika behov och volymer vid olika tidpunkter. Det framgår inte vad det har för bäring på ramavtal. Det framgår tydligt av utvärderingsrapporten med tilldelningsbeslut att för varje kommun har räknats fram en totalsumma utifrån varje kommuns förutsättningar (främst antal anställda). Om skillnader i behov och volymer skulle medföra att en upphandling blir en ramavtalsupphandling skulle kommunerna t.ex. inte kunna upphandla sopbilar tillsammans om behovet inte var exakt lika många sopbilar vardera. Detta är uppenbart orimligt. Vidare hänvisar bolaget till ”fast EU-rättslig praxis” men det framgår inte vad som avses och är inte underbyggt med eventuella domar. Bolaget refererar till definitionen av ramavtal i 2 kap. 15 § LOU vilket är fel. Inga fler kontrakt kommer att tilldelas under avtalstiden. Det framgår tydligt av avtalsmallen 25.1 som anger att avtalet gäller som upphandlingskontrakt. Vidare hänvisar bolaget till 5 kap. 3 § LOU angående särskilda skäl för längre avtalstid än fyra år för ramavtal. Argumentationen saknar relevans då upphandlingen inte avser en ramavtalsupphandling.

Fråga om avtalstiden strider mot proportionalitetsprincipen och LOU:s syfte

Det grundläggande syftet med LOU och bakomliggande direktiv är att skapa förutsättningar för den inre marknaden och en förutsättning är fri rörlighet för bl.a. varor och tjänster. Detta har ingen bäring på upphandlingen. Bolaget menar att 5 kap. 3 § LOU ska tjäna som riktmärke för avtalstider generellt. Det finns inget stöd för detta, varken i LOU eller bakomliggande direktiv. Bolaget redogör för proportionalitetsprincipen och kommunen anser det av yttersta vikt att de EU-rättsliga principerna iakttas vid upphandling men bolaget har förbisett att avtalstid inte utgör ett krav på föremålet för upphandlingen. Avtalstiden är istället ett kontraktsvillkor då den inte utgör utvärderingskriterium. I flera rättsfall har fastslagits att den upphandlande myndigheten avgör föremålet för upphandlingen. Det är också upphandlande myndighet som måste avgöra när ett avtal inte längre är

ekonomiskt försvarbart och i sådant fall låta bli att utnyttja en eller flera förlängningsoptioner. Det finns få rättsfall gällande avtalstiders längd men Länsrätten i Stockholms län har i mål nr 11245-03 funnit att en avtalstid om 5+5 år inte är så lång att den är otillåten.

Kommunen har visat att upphandlingen inte avser en ramavtalsupphandling, att proportionalitetsprincipen inte är tillämplig på avtalstid och att bolaget därmed inte kan ha lidit skada. Det har funnits möjlighet att ställa frågor angående förfrågningsunderlaget. Ingen fråga inkom från bolaget gällande avtalstiden. Detta faktum styrker att bolaget inte kunnat lida skada av avtalstiden. Inte heller någon annan anbudsgivare ställde frågor om avtalstiden eller dess omfattning.

Bolaget anför här efter bl.a. följande.

Avtalet utgör ett ramavtal

Att kommunerna kallar upphandlingen för ”objektsupphandling” saknar betydelse då begreppet inte är vedertaget och innebörden är okänd. Kommunernas angivande av uppskattad volym indikerar att de inte känner till sitt verkliga behov, även om detta är en skrivning som återkommer i många upphandlingar, särskilt avseende ramavtal. Det bör förtydligas att det som utvärderas visserligen är en totalsumma för att få jämförbara anbud men det visar inte att det inte är ett ramavtal. Tvärtom har bolaget visat att köp från avtalet sker utifrån en à-prislista och inte genom ett fastprisåtagande. Totalsumman till grund för utvärderingen är således fiktiv utifrån ett gissat behov och innebär endast att det efterfrågats ett fast pris att basera utvärderingen på. Detta är inte semantik utan fakta och omständigheter som framgår av förfrågningsunderlaget och avtalet. Kommunerna vitsordar att kostnaderna kan variera över tid beroende på olika parametrar och det innebär att volymen i kronor varierar. Kommunerna påstår därefter att omfattningen, dvs. vilka tjänster som ingår, är konstanta under avtalstiden. Detta bestrider bolaget då kommunerna inte kan garantera antalet pen-

sionsavgångar, pensionsutbetalningar, antal anställda, förmedlingstjänster etc. under avtalsperioden. Det innebär att utbudet av tjänster inte kan förutsättas vara konstant under avtalstiden. Vidare bestrider bolaget att tjänsterna som ska köpas är konstanta (se bl.a. skall-krav att bilägga prislista för t.ex. timpriser avseende konsulter i p. 2.5.4 som visar att kommunerna kan komma att köpa ospecificerade konsulttjänster under avtalsperioden). Det är inte korrekt att avtal som innehåller ett bestämt antal tjänster enkom på denna grund inte är att anse som ramavtal. Samtliga avtal med successiva köp under avtalstiden i en omfattning som inte är förutbestämd, oavsett om det är samma typer av tjänster eller inte, utgör ett ramavtal. Bolaget vidhåller att à-priser ska gälla vid varje enskilt avrop och bedömningen av ett avtals natur ska ske utifrån en funktionell bedömning utan beaktande av vad avtalet kallas eller om orden ramavtal eller avrop uttryckligen förekommer (se t.ex. EU-domstolens dom i mål C-300/07 som även utgör exempel på fast EU-rättslig praxis gällande tolkning av avtal). Kommunerna anger att priset, som de anser vara fast, kommer att variera beroende på olika parametrar vilket innebär att priset knappast är fast för hela avtalsperioden och visar att avtalet är ett ramavtal. Bolaget bestrider att kommunernas förfrågan avseende köp av utökad handläggingshjälp är en option eftersom det inte existerar ett fast huvuduppdrag inom avtalet utan endast ett antal tjänster som kommer att avropas löpande efter behov. Att avtalet är ett ramavtal styrks av att tre kommuner genomför upphandlingen gemensamt och de har olika behov vid olika tidpunkter.

Självfallet går det att leverera löpande kontinuerliga och parallella tjänster avseende pensionsadministration inom ett ramavtal eftersom det är så ett sådant avtal är tänkt att fungera. Ett avtal för pensionsadministration är mycket svårt att genomföra som avtal där successiva avrop inte sker under avtalstiden. För att inte anses som ramavtal krävs att avtalet utförs enligt ett fastprisåtagande, vilket inte är fallet. Vad kommunerna anför om att köp av pensionsadministration inte lämpar sig för löpande avrop, saknar grund

då i princip samtliga upphandlingar avseende dessa tjänster är ramavtalsupphandlingar, t.ex. de som genomförts av bl.a. kommunerna Kristinehamn, Filipstad, Storfors, Arvidsjaur, Sundsvall, Timrå, Alvesta och Tingsryd, Lessebo, Ljungby, Markaryd, Älmhult, Växjö, Uppvidinge och Högsby. Det är därför ett märkligt påstående att med bolagets synsätt skulle ett stort antal avtal behöva upphandlas som ramavtal och att det skulle få överstigligen konsekvenser. Det är inte svårare eller mer resurskrävande att upphandla ramavtal. Kommunerna har inte kunnat ge något skäl till varför pensionsadministration inte lämpar sig för ramavtalsformen och har inte visat att avtalet inte är ett ramavtal.

Ramavtalstiden strider mot 5 kap. 3 § LOU

Eftersom bolaget visat att det rör sig om ett ramavtal överstiger avtalstiden den tillåtna om fyra år. Det saknas anledning att bemöta vad kommunerna anför i denna del.

Avtalstiden strider mot proportionalitetsprincipen och LOU:s syfte

Kommunernas inställning att LOU:s grundläggande syften inte har bäring på upphandlingen är märklig. Bolaget vidhåller att ramavtalstiden i 5 kap. 3 § LOU ska tjäna som riktmärke för alla typer av avtal som rör återkommande köp då dessa är lämpliga att konkurrensutsätta med inte alltför långa intervaller. Detta har bekräftats av NOU som bl.a. uppgivit att normalt bör leveransavtal för varor och tjänster inte vara längre än ett eller två år samt att alltför långa avtal inklusive tidsobegränsade avtal eller alltför frikostiga förlängningsklausuler kan utgöra brott mot EG-fördraget (NOU info sept-93—dec-95). Det är klarlagt att avtal avseende tjänster inte bör vara alltför långt, företrädesvis inte mer än ett eller två år och i vart fall inte så långt som 10,5 år. Självfallet bestämmer upphandlande myndighet föremålet för upphandlingen men den måste alltid hålla sig inom LOU och bakomliggande EU-direktiv. Oavsett om avtalet är ett ramavtal eller inte är det inte i enlighet med LOU avseende avtalstidens längd. Bolaget lider

skada genom att utestängas från möjligheten att lämna anbud och eventuellt få leverera under potentiellt 10,5 år. Det finns ingen skyldighet för anbudsgivare att ställa frågor i en upphandling och det är upphandlande myndighets ansvar att se till att den sker enligt lagen.

Kommunerna anför bl.a. följande. Termen ”objektsupphandling” kan vara obekant för den som inte arbetat operativt med upphandling och den avser all upphandling där ramavtalsformen inte används, dvs. normalfallet. Bolaget upprepar felaktigt att köp sker från à-prislista. Inte heller bygger det utvärderade priset på någon fiktiv summa utan på senast kända frekvens för tjänsterna i respektive kommun, dvs. 2010. Utvärderade summor kommer att ligga till grund för fakturering. Det är uppenbart att någon à-prislista inte förekommer för tjänster avseende pensionsadministration. Bolaget försöker göra sak av att ordet à-prislista förekommer i standardavtalstexten. Bolaget argumenterar emot sig själv när det tillstår att termen ”uppskattad volym” återkommer i många upphandlingar. Vidare förväxlar bolaget omfattning och volym. Omfattning är vilka tjänster som ingår konstant under avtalstiden och har inget med volym att göra. Volym i kronor kan, som bolaget anger, variera något. Förhoppningsvis är skillnaden mellan omfattning/utbud av tjänster och volym i kronor nu klarlagd. Vidare hävdar bolaget att kommunen kan komma att köpa ospecificerade konsulttjänster då kommunen efterfrågat timpriser. Det är dock uppenbart att de tjänster som kan köpas av en leverantör av tjänsterna ligger inom det aktuella området och således inte är av ospecificerad natur. På samma sätt som optioner kan efterfrågas i icke-ramavtalsupphandlingar är det legio att timpriser efterfrågas. Vidare har kommunen aldrig påstått att ett avtal som innehåller ett bestämt antal tjänster endast på denna grund är att anse som ramavtal. Kommunerna noterar att bolaget hävdar att samtliga avtal med successiva köp under avtalstiden i en omfattning som inte är förutbestämd utgör ramavtal. Detta saknar stöd i lag och praxis. Det skulle innebära att alla upphandlingar där objektet inte betalas till 100 % vid ett och samma

tillfälle skulle vara ramavtal, t.ex. skulle all upphandling av IT-system upphandlas som ramavtal då dessa undantagslöst betalas genom årlig nyttjanderättsavgift och således betalas successivt. Följaktligen skulle PA-lön och ekonomisystem, om inte särskilda skäl finns, behöva upphandlas på nytt efter fyra år. Systemen kräver stora resurser på köp- och säljsidan och bara implementeringen tar ofta 1-2 år. Det är en orimlig tolkning av begreppet ramavtal. Det kan också ifrågasättas om den gynnar bolaget och övriga leverantörers affärsmässiga intresse.

Bolaget framhårdar i att det framgår att à-priser ska gälla och att enskilda avrop kommer att ske. Kommunen har tidigare bemött detta och visat att framräknade totalsummor utgör grund för fakturering, och inget annat. Påståendet om att avrop ska ske saknar grund. Det är också uppenbart inte praktiskt genomförbart att hantera de aktuella tjänsterna på detta sätt. Avseende EU-domstolens mål C-300/07 så citeras artikel 1.5 i direktiv 2004/18 och det konstateras att den rättsliga klassificeringen av ett kontrakt beror på de konkreta omständigheterna i det enskilda fallet. Detta talar för kommunens sak. Vidare hänvisar bolaget till att kommunen tidigare sagt att priset kan variera något på grund av olika parametrar. Mycket få priser är fasta under hela avtalstiden och bolagets åsikt, att detta visar att det är ett ramavtal, saknar stöd i LOU och bakomliggande direktiv. Bolaget gör även tre grundlösa påståenden om att inget huvuduppdrag finns, att tjänster avropas löpande samt att volymen skiljer sig mellan kommunerna, och att detta skulle visa på en ramavtalsupphandling. Bolagets åsikt om att avtal för att inte anses som ramavtal kräver ett fastprisåtagande, saknar också stöd i LOU och bakomliggande direktiv. Vidare är påståendet om att i princip alla upphandlingar av pensionsadministration är ramavtalsupphandlingar, felaktigt då förhållandet snarast är motsatt. Av de 10 upphandlingar kommunerna hittat är endast två ramavtalsupphandlingar. Exempel på kommuner som inte använt ramavtal är Borlänge, Nässjö, Lidköping, Strängnäs, Sala, Sandviken, Hallstahammar och Falun. Någon tillförlitlig

statistik finns inte. I de fall bolaget redovisar har avtalstiden, trots att ramavtal använts, varit 6-7 år, vilket tyder på att kommunerna ansett fyra år som otillräckligt och att särskilda skäl föreligger för längre avtalstid. Vidare är det inte mer resurskrävande att upphandla ramavtal. De oöverstigligen konsekvenserna rör antalet upphandlingar som då måste genomföras som ökar dramatiskt. Vidare hävdar bolaget att kommunerna inte presenterat konkreta anledningar till att pensionsadministration inte lämpar sig för ramavtal. Skälen är bl.a. den korta avtalstiden utan särskilda skäl. Konvertering av data kan medföra att en ny leverantör inte fullt ut kan ta över för rån efter 8-10 månader. Kommunerna hade då tvingats teckna särskilt leverans/avropsavtal vid ett flertal tillfällen under avtalstiden vilket medför kraftigt ökad administration och detta rör sig om en tjänst som levereras kontinuerligt. Vidare vänder bolaget på bevisbördan, eftersom kommunerna inte har bevisbördan för att ramavtalsformen inte använts. Det åligger bolaget att visa att så är fallet.

Ramavtalstiden strider inte mot 5 kap. 3 § LOU

Kommunerna har visat att avtalet inte är att betrakta som ramavtal. De exempel bolaget bifogat och där ramavtal använts till de aktuella tjänsterna har samtliga använt en längre avtalstid än fyra år. Särskilda skäl har således bedömts föreligga och tyder på att även om förvaltningsrätten skulle anse avtalet som ett ramavtal, föreligger särskilda skäl för en avtalstid längre än fyra år.

Avtalstiden strider inte mot proportionalitetsprincipen och syftet med LOU

Kommunerna har aldrig sagt att upphandlingen inte omfattas av de bärande EU-rättsliga principerna men har däremot, till skillnad från bolaget, beskrivit syftet med LOU korrekt. Proportionalitetsprincipen avser krav på föremålet för upphandlingen och har inte bäring på avtalstid som är ett kontraktsvillkor. Detta har inte kommenterats av bolaget. Bolagets åsikt att avtalstiden för ramavtal ska tjäna som riktmärke för alla avtal saknar stöd i

LOU och bakomliggande direktiv. Det är riktigt att NOU uppgivit att avtalstidens längd får bedömas från fall till fall med hänsyn till karaktären av anskaffningen. Stora investeringar enkom för offentlig sektor måste ha en sådan avtalstid att leverantören får en rimlig avskrivningstid. Detta ligger i linje med vad kommunerna tidigare uppgivit. Övriga citat från NOU är lösryckta ur sitt sammanhang och avser förlängning av avtal och är inte relevant. Det är korrekt att det inte finns skyldighet att ställa frågor i en upphandling men det är en omständighet som pekar på att bolaget inte ansett sig kunna lida skada av på förhand kända avtalsvillkor.

Bolaget anför herefter bl.a. följande.

Avtalet är ett ramavtal

Bolaget vidhåller att avtalet är ett ramavtal. Övervägande delen av de avtal som upphandlas i Sverige är ramavtal. När volymen är oklar är det ramavtal som ska tecknas. Andrea Sundstrand har klargjort skillnaden mellan ramavtal och vanligt avtal med att ramavtalet inte har någon fastställd volym (Andrea Sundstrand, Offentlig upphandling – LOU och LUF, upplaga 1:1, 2010 s. 78). Uppdraget som upphandlas inryms inte i tjänsterna a-f i förfrågningsunderlaget utan är ytterligare tjänster som är ospecificerade i omfattning och volym och avses att eventuellt avropas. Det framgår av avsnitt 2.5.1 i förfrågningsunderlaget att samtliga offererade produkter och tjänster ska prissättas och tjänsterna a-f ska prissättas men dessutom ska enligt punkt 2.5.4 en generell prislista bifogas anbudet. Bolaget bestrider att dess definition av ramavtal saknar stöd i lag och praxis och åberopar EU-domstolens dom C-300/07 och bakomliggande förslag till dom och vad som anförs av generaladvokaten Mazák. Där framgår att typiska särdrag för ramavtal är det anger villkoren för det som ska levereras inom en specifik period, att det är avropskontrakt som ger skyldighet att leverera och att betala samt att exakt volym inte är känd på förhand. Samtliga kriterier uppfylls i upphandlingen. Att kommunerna tar upp alla upphandlingar där betalning inte sker till 100 % vid samma tillfälle är en missuppfattning. Bola-

gets argumentation är utifrån gällande rätt som ska följas oavsett vad som är mest gynnsamt för upphandlande myndigheter eller leverantörer. Att det är irrelevant vad ett avtal rubriceras som och att en bedömning ska utgå från den faktiska innebörden framgår av NJA 2000 s. 685 Exempel där även tredje mans rätt berörs är NJA 1937 s. 312, 1958 s. 478, 1966 s. 97 och 1981 s. 562.

Ramavtalstiden strider mot 5 kap. 3 § LOU

Att en ramavtalstid om mer än fyra år tillämpats av andra upphandlande myndigheter innebär inte att det per automatik föreligger särskilda skäl för en sådan längre avtalstid.

Avtalstiden strider mot LOU

De grundläggande principerna i 1 kap. 9 § LOU gäller samtliga delar av upphandlingen, även avtalstiden. Av NOU:s uttalande framgår att en längre avtalstid än normalt kan konstitueras av stora investeringar för viss leverans till offentlig sektor vilka måste ha en sådan avtalstid av det blir en rimlig avskrivningstid. För pensionsadministration innebär övertagande av driften, som vid alla leverantörsbyten, vissa kostnader. Dessa är dock inte sådana stora investeringar att de kan motivera en avtalstid om 10,5 år. Tvärtom har leverantören i princip ett och samma grundsystem för all drift av pensionsadministration inom kollektivavtalen (dvs. som i upphandlingen). Ju fler kunder en leverantör har desto mindre blir kostnaden för upprättande av administrationssystemet till varje kund. En avtalstid ska vara skälig. 10,5 år är så exceptionellt lång avtalstid att den inte kan motiveras av övertagandekostnaderna av driften utan den är enbart utestängande och konkurrenshämmande. Kommunerna har inte presenterat något bra skäl för den långa avtalstiden och bolaget har visat att det inte finns objektiva godtagbara skäl för denna, att den strider mot syftet med LOU och proportionalitetsprincipen och att konkurrens utestängs under 10,5 år.

Kommunerna anför bl.a. följande.

Avtalet är inte ett ramavtal

Bolagets påstående om att övervägande delen av alla upphandlade avtal är ramavtal, är inte underbyggt och statistik saknas. Att så gott som samtliga direktupphandlingar är objektupphandlingar är en stark indikation på att bolagets uttalande är felaktigt. Bolaget har nu fått ordning på begreppen omfattning och volym men drar återigen fel slutsats när det uppger att när volymen är oklar ska ramavtal tecknas. Citatet från Andrea Sundstrand är lösryckt ur sitt sammanhang och utgör bara första meningen i stycke 7.2 om ramavtal. På s. 79 i samma skrift citerar författaren definitionen av ett ramavtal enligt 2 kap. 15 § LOU och fortsätter med att ange att av definitionen framgår att villkoren för hur kontrakt ska tilldelas måste framgå av förfrågningsunderlaget, oavsett vilken typ av ramavtal det handlar om. Av avtalsmallen framgår att detta kommer att utgöra kontrakt och varken däri eller i förfrågningsunderlaget i övrigt finns något som tyder på att avrop kommer att ske eller hur dessa ska gå till. Därmed finns inget som pekar på att det är ett ramavtal. Bolaget påstår felaktigt att ytterligare tjänster som är ospecificerade i volym och omfattning avser att avropas. Detta har redan bemötts och saknar betydelse för om avtalet är ett ramavtal eller inte. I objektupphandlingar är det nästintill praxis att efterfråga generella timpriser för konsulter. Värdet av köp av konsulttimmar kommer dock att vara försumbart och så länge det inte överstiger gränsen för direktupphandling har inget fel begåtts. Skillnaden mot direktupphandling blir därmed närmast kosmetisk. EU-domstolens dom C-300/07 avser skillnaden mellan ramavtal och tjänstekoncession och är irrelevant. Hela utvärderingen bygger på senast kända volymer och totalsummor för varje kommun kommer att utgöra grund för fakturering. Några avrop kommer inte att ske. Avtalsmallen framgår att detta är upphandlingskontrakt och att inga ytterligare avtal således tecknas. Den definition bolaget uppger av ramavtal är enbart bolagets egen uppfattning.

Avtalstiden strider inte mot 5 kap. 3 § LOU

Det är korrekt att det faktum att andra myndigheter tillämpar längre ramavtalstid än fyra år inte innebär att det per automatik föreligger särskilda skäl enligt 5 kap. 3 § LOU. Det är dock en stark indikation på att så är fallet. Då avtalet inte är ett ramavtal är bestämmelsen inte relevant.

Avtalstiden strider inte mot LOU

Kommunerna vidhåller att proportionalitetsprincipen i första hand tar sikte på föremålet för upphandlingen och inte kontraktsvillkoren, vilket framgår av upphandlingskommitténs slutbetänkande där det anges att proportionalitetsprincipen förutsätter att den upphandlande enheten inte ställer högre krav på leverantören eller föremålet för upphandlingen än vad som är nödvändigt och ändamålsenligt (SOU 2001:31 s. 201). Kommunen har också visat att 10 år kan vara en rimlig avtalstid.

Bolaget anför bl.a. följande.

Avtalet är ett ramavtal

Instruktion för hur avrop ska ske framgår i 10.5 i ramavtalet. Är fakturan inte specificerad skall en följesedel medfölja fakturan och det är således klart att avrop sker genom beställning av offererad tjänst och utifrån å-prislista. Det visar att det är ett ramavtal. Av avtalet framgår ingen fastställd omfattning eller volym av eventuella köp av konsulttjänster. Det kan därför inte säkert påstås, att värdet av eventuella köp av fristående konsulttimmar är försumbart. Detta är ytterligare en indikation på att det rör sig om ett ramavtal. Bolaget har inga synpunkter på att kommunerna baserat sin utvärdering på uppskattade volymer. Dock är det osannolikt att kommunerna avsett att låta uppskattningen ligga till grund för fakturering utan tillkommande avrop/köp utöver det som ingår i de tjänster och priser som angetts som grund för utvärderingen. Detta motsägs av kommunerna om att tillkommande köp av konsulttimmar kommer att ske. Det är inte troligt att vinnande leverantör skulle acceptera att leverera alla tjänster till det pris

som utvärderades om kommunernas antal anställda skulle öka betydligt under avtalsperioden. I sådant fall skulle leverantören kräva större ersättning.

Bolaget vidhåller att ramavtalstiden strider mot 5 kap. 3 § LOU.

Avtalstiden strider mot LOU

Bolaget vidhåller att de grundläggande principerna i 1 kap. 9 § LOU är tillämpliga på samtliga delar av en upphandling, inklusive avtalet. Bolaget åberopar "Lag om offentlig upphandling – en kommentar", Falk 2u, 2011 s. 63 och "Upphandlingens grunder – en introduktion till offentlig upphandling och upphandling i försörjningssektorerna, Pedersen, 2u, 2011 s. 36. Proportionalitetsprincipen gäller även avtalstiden, vilket inte uppfylls i upphandlingen. Kommunerna har inte avgett objektiva godtagbara skäl för den långa avtalstiden.

DOMSKÄL

Tillämpliga bestämmelser

Upphandlingen påbörjades efter den 15 juli 2010 och därmed ska nu gällande lydelse av LOU tillämpas i målet.

I 1 kap. 9 § LOU anges att upphandlande myndigheter ska behandla leverantörer på ett likvärdigt och icke-diskriminerande sätt samt genomföra upphandlingen på ett öppet sätt. Vid upphandlingar ska vidare principerna om ömsesidigt erkännande och proportionalitet iakttas.

Av 2 kap. 15 § LOU framgår att med ramavtal avses ett avtal som ingås med en eller flera upphandlande myndigheter och en eller flera leverantörer i syfte att fastställa villkoren för senare tilldelning av kontrakt under en given tidsperiod.

Enligt 5 kap. 1 § LOU får en upphandlande myndighet ingå ramavtal med tillämpning av bestämmelserna om offentlig upphandling av byggentreprenader, varor och tjänster i denna lag.

I 5 kap. 2 § LOU anges att kontrakt som grundar sig på ett ramavtal skall tilldelas enligt 4, 6 eller 7 §. Ett sådant kontrakt får slutas endast mellan en upphandlande myndighet och en leverantör som är part i ramavtalet.

I lagrummets andra stycke anges att vid tilldelning av kontrakt som grundar sig på ett ramavtal får parterna inte väsentligt avvika från villkoren i ramavtalet.

Av 5 kap. 3 § LOU framgår att ett ramavtal får löpa under längre tid än fyra år endast om det finns särskilda skäl.

I 16 kap. 1 § första stycket LOU (i sin lydelse före den 1 november 2011) anges att en leverantör som anser sig ha lidit eller kunna komma att lida skada får i en framställning till allmän förvaltningsdomstol ansöka om åtgärd enligt 5 eller 15 § (ansökan om överprövning).

Av 16 kap. 5 § LOU (i sin lydelse före den 1 november 2011) framgår att om den upphandlande myndigheten har brutit mot de grundläggande principerna i 1 kap. 9 § eller någon annan bestämmelse i denna lag och detta har medfört att leverantören har lidit eller kan komma att lida skada, ska rätten besluta att upphandlingen ska göras om eller att den får avslutas först sedan rättelse har gjorts.

Handlingarna i målet

Upphandlingen omfattar fullständig pensionsadministration. Av anbudsinbjudan framgår i p. 1.3 att avtal kommer att tecknas med en (1) leverantör av pensionsadministration gällande under 4 år med möjlighet till förlängning 2+2+2 år. Uppskattad volym under detta avtal är ca 300 tkr/år.

I anbudsinbjudan p. 2.4 anges bl.a. följande gällande utvärderingskriterier. Avtal kommer att tilldelas den som har lämnat det ekonomiskt mest fördelaktiga anbudet med hänsyn tagen till, i rangordning, följande parametrar:
1. Pris 2. Tjänsteutbud.

Vidare anges i p. 2.5.1 att samtliga offererade priser skall prissättas. I p. 2.5.4. anges att prislista (generellt existerande referensprislista eller motsvarande) omfattande, t.ex. timpriser avseende konsulter, skall bifogas anbud. Vidare anges i p. 2.6 bl.a. att bifogat avtal (bilaga 3) skall utöver vad som sägs i anbudsförfrågan utgöra avtalsvillkor.

Enligt p. 3.23 skall anbudsgivaren, om kommunen har behov av detta, kunna ta över all hantering och förvaltning avseende pensionsadministration. Kostnad för detta skall anges i anbudet.

Till anbudsinbjudan har fogats en avtalsmall. Där i anges i p. 4.1 att avtalet gäller från och med den [dd november 2011] och fram till och med den dd oktober 2015. Vid avtalsperiodens utgång upphör avtalet att gälla utan föregående uppsägning såvida ej förlängning sker enligt punkt 4.2.

I avtalsmallen punkt 4.2 anges att kommunen äger rätt, men är inte skyldig, att förlänga avtalet på oförändrade villkor, med undantag för prisjustering enligt punkt 10.3, under högst sex (6) år (2+2+2). Avser kommunen att förlänga avtalet skall kommunen skriftligen meddela detta till leverantören innan avtalet annars upphör att gälla.

Vidare anges i p. 4.3 att oaktat ovanstående avtalstid äger kommunen rätt att förlänga avtalstiden i lämplig omfattning, dock högst sex (6) månader, i det fall en överprövning enligt lagen om offentlig upphandling föranleder försening vid kommande upphandling.

I p.10.1 anges bl.a. att på fakturan skall tydligt framgå a) utförd tjänst b) mängd c) à-pris d) leveransställe och e) avtalsnummer. Är fakturan inte specificerad skall en följesedel medfölja fakturan.

Förvaltningsrättens bedömning

De grundläggande principer som ska efterlevas vid all offentlig upphandling är principerna om icke-diskriminering, likabehandling, transparens (öppenhet och förutsebarhet), proportionalitet och ömsesidigt erkännande.

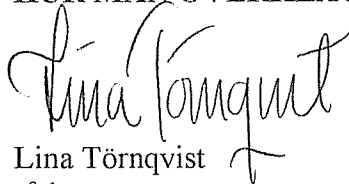
Den första frågan i målet är om det avtal som upphandlas är ett ramavtal med en leverantör eller om det är ett vanligt upphandlingskontrakt. Dessa

avtalsformer är näraliggande och det är inte okomplicerat att göra en tydlig åtskillnad på förhand. I doktrin anges att det är möjligt att fråga sig om inte ett ramavtal med en enda leverantör i själva verket är ett vanligt upphandlingskontrakt, som löper under viss tid och avser att täcka den upphandlande myndighetens behov under löptiden (Jan-Erik Falk, Lag om offentlig upphandling – en kommentar, Jure, andra uppl. 2011 s. 214). När det gäller klassificering av ett avtal har EU-domstolen i mål C 300/07 prövat frågan om ett kontrakt avser ett ramavtal eller en tjänstekoncession och uttalade därvid att när definitionerna är näraliggande blir den rättsliga klassificeringen beroende på de konkreta omständigheterna i det enskilda fallet. Förvaltningsrätten konstaterar att en upphandling av ett ramavtal bl a. förutsätter att det innehåller bestämmelser om hur avrop ska ske. Det aktuella förfrågningsunderlaget och avtalsmallen saknar sådana bestämmelser och förvaltningsrätten finner att det inte finns något som tyder på att avrop ska ske. Bolaget har att visa att upphandlingen av avtalet avser annan avtalsform, dvs. ramavtal, än den som kommunerna angivit. Förvaltningsrätten finner att vad bolaget anfört och åberopat inte visar att upphandlingen avser ett ramavtal.

Vid detta ställningstagande kan inte 5 kap. 3 § LOU vara direkt tillämplig på avtalstiden då bestämmelsen endast gäller för ramavtal. Bolaget har gjort gällande att i sådant fall är avtalstiden oproportionerlig och att den tid som anges i 5 kap. 3 § LOU, dvs. högst fyra år om det inte föreligger särskilda skäl, ska utgöra riktmarke för avtalstiden även för andra typer av avtal. Kommunerna hävdar att proportionalitetsprincipen inte är tillämplig på avtalstidens längd. Förvaltningsrätten finner anledning att påpeka att de grundläggande upphandlingsrättsliga principerna, bl a. proportionalitetsprincipen, ska upprätthållas genom hela upphandlingsprocessen och är således tillämpliga även på avtalstidens längd. När det gäller avtalstidens längd konstaterar förvaltningsrätten att, förutom för ramavtal, anges inget i LOU eller dess förarbeten. Hur lång avtalstiden får vara måste bedömas i

det enskilda fallet och med hänsyn till karaktären av anskaffningen. Stora investeringar enbart för offentlig sektor måste ha en sådan avtalstid att leverantören får en rimlig avskrivningstid (se NOU info 93-95). I RÅ 1999 not. 1 prövades en upphandling av barn- och ungdomstandvård och en avtalstid om tre år ansågs acceptabel men förlängningsmöjligheten på ytterligare tre år var alltför långtgående. Den aktuella avtalstiden uppgår som mest till 10,5 år. Även om det, som kommunerna anfört, åtgår viss tid för att starta de aktuella tjänsterna, kan karaktären av anskaffningen inte anses innebära så stora investeringar att en avtalstid om 10,5 år kan anses förenlig med LOU. Kommunen har således brutit mot LOU och dess bakomliggande principer. Vad kommunen anfört i denna del kan inte föranleda någon annan bedömning. Då den långa avtalstiden riskerar att hindra konkurrensen under lång tid har bolaget lidit eller riskerat att lida skada. Eftersom den långa avtalstiden kan ha påverkat upphandlingens konkurrensuppsökande skede ska upphandlingen göras om.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV 3109/1a LOU)

Lina Törnqvist
rådman

Målet har handlagts av Åsa Ternström.

SVERIGES DOMSTOLAR

HUR MAN ÖVERKLAGAR - PRÖVNINGSTILLSTÅND

Den som vill överklaga förvaltningsrättens beslut ska skriva till Kammarrätten i Stockholm. **Skrivelsen ska dock skickas eller lämnas till förvaltningsrätten.**

Överklagandet ska ha kommit in till förvaltningsrätten **inom tre veckor** från den dag då klaganden fick del av beslutet. Tiden för överklagandet för offentligpart räknas emellertid från den dag beslutet meddelades.

Om sista dagen för överklagandet infaller på lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton räcker det att skrivelsen kommer in nästa vardag.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i kammarrätten fordras att prövningstillstånd meddelas. Kammarrätten lämnar prövningstillstånd om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas, anledning förekommer till ändring i det slut vartill förvaltningsrätten kommit eller det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står förvaltningsrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till kammarrätten varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla

1. den klagandes namn, personnummer, yrke, postadress och telefonnummer. Dessutom ska adress och telefonnummer till arbetsplatsen och eventuell annan plats där klaganden kan nås för delgivning lämnas om dessa uppgifter inte tidigare uppgetts i målet. Om någon person- eller adressuppgift ändras är det viktigt att anmälan snarast görs till kammarrätten,

2. det beslut som överklagas med uppgift
3. om förvaltningsrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet,
4. de skäl som klaganden anger till stöd för begäran om prövningstillstånd,
5. den ändring av förvaltningsrättens beslut som klaganden vill få till stånd,
6. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.

Skrivelsen ska vara undertecknad av klaganden eller hans ombud. Adressen till förvaltningsrätten framgår av beslutet. Om klaganden anlitar ombud ska denne sända in fullmakt i original samt uppge sitt namn, adress och telefonnummer.

Om någon person- eller adressuppgift ändras, ska Ni utan dröjsmål anmäla ändringen till kammarrätten.

I mål om överprövning enligt lagen (2007:1091) om offentlig upphandling eller lagen (2007:1092) om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster får avtal slutas innan tiden för överklagande av rättens dom eller beslut har löpt ut. I de flesta fall får avtal slutas när tio dagar har gått från det att rätten avgjort målet eller upphävt ett interimistiskt beslut. I vissa fall får avtal slutas omedelbart. Ett överklagande av rättens avgörande får inte prövas sedan avtal har slutits. Fullständig information finns i 16 kapitlet i de ovan angivna lagarna.

Behöver Ni fler upplysningar om hur man överklagar kan Ni vända Er till förvaltningsrätten.

DV 3109/1A LOU